

СОЦІАЛЬНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ У ФОКУСІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

Колоквіум Інституту соціальної та політичної психології НАПН України,
2 травня 2024 р.

<https://doi.org/10.37472/v.naes.2024.6130>

ЖОВТЯНСЬКА
Валерія Вікторівна

доктор психологічних наук,
старший науковий співробітник,
завідувач відділу методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень
Інституту соціальної та політичної психології
НАПН України,
м. Київ, Україна

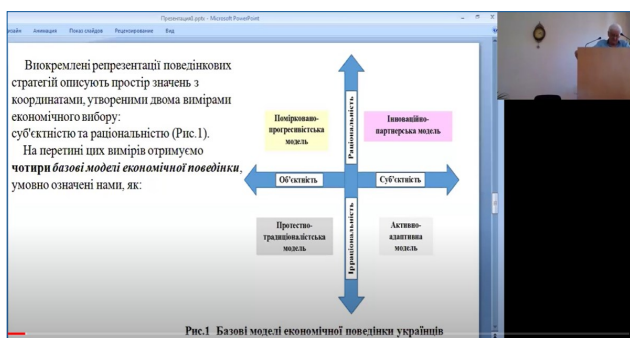
Анотація. Відділом методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень Інституту соціальної та політичної психології НАПН України 2 травня 2024 року було проведено колоквіум «Соціальне прогнозування у фокусі психологічної науки». Учасники заслухали й обговорили низку доповідей, у яких висвітлено можливості побудови соціальних прогнозів на основі психологічної методології та окреслено виклики, які стоять перед соціальним прогнозуванням в умовах воєнного часу. Визначено прогностичний потенціал типології моделей економічної поведінки українців та концепції соціальної динаміки травми; обґрунтовано далекострокові макросоціальні прогнози на основі авторських підходів до аналізу суспільно-історичних процесів; представлено соціальні прогнози громадян України, отримані на основі емпіричних досліджень, та проаналізовано чинники релевантності таких прогнозів. Оголошені доповіді продемонстрували широкі можливості, які спроможна надати соціальній прогностиці психологічна наука. Ці можливості полягають, зокрема, у створенні моделей перебігу соціальних процесів, визначенні чинників і механізмів історичного розвитку, аналізі прогностичних уявлень, які існують в індивідуальній та масовій свідомості.

Ключові слова: соціальне прогнозування; економічна поведінка; соціально-динаміка травми; історичний розвиток; прогностичні уявлення.

2 травня 2024 року в Інституті соціальної та політичної психології НАПН України відбувся колоквіум «Соціальне прогнозування у фокусі психологічної науки», організований відділом методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень, у якому вже не перший рік розробляється тематика, пов'язана із соціальним прогнозуванням (Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, 2024). В обговоренні взяли участь співробітники цього відділу і представники інших наукових підрозділів ІСПП НАПН України. Колоквіум проводився в онлайн- та офлайн-форматах.

Захід було відкрито вступним словом завідувача відділу методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень ІСПП НАПН України *Валерії Вікторівни Жовтянської*, яка привітала учасників колоквіуму, окреслила формат його проведення, а також висвітлила ті виклики, які стоять перед соціальним прогнозуванням в умовах воєнного часу.

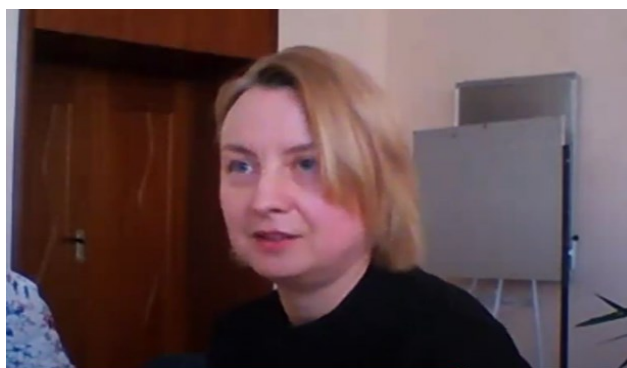
Надалі слово для наукового повідомлення взяв головний співробітник відділу методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень ІСПП НАПН України *Олександр Ромуальдович Малхазов*. Його виступ було присвячено логіці конструювання та прогностичному потенціалу типології моделей економічної поведінки українців. За результатами узагальнення наукових розвідок вітчизняних і зарубіжних дослідників Олександром Ромуальдо-

вичем було визначено чотири групи чинників економічної поведінки та репрезентації двох видів поведінкових стратегій — виживання і розвитку. Проаналізувавши смисли виокремлених репрезентацій, автор дійшов висновку, що їх можна представити у вигляді простору значень з координатами: суб'єктність — об'єктність та раціональність — ірраціональність, що дало змогу отримати на перетині осей координат чотири базові моделі економічної поведінки. При цьому передбачається, що вектор змін економічної поведінки зумовлюється домінуванням моделей, орієнтованих на виживання чи розвиток (Малхазов, 2023).

Наступною доповідачкою була головна співробітниця відділу методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень ІСПП НАПН України *Олена Володимирівна Сушій*, виступ якої присвячено концепції соціальної динаміки травми у системі психологічного забезпечення соціального прогнозування. Олена Володимирівна зазначила, що система поглядів та основних ідей, що становлять концептуальну основу представленої нею наукової розробки (Сушій, 2023), включає, по-перше, концепцію соціальної динаміки травми, посилену деталізацією діалектичного зв'язку між психічним, індивідуальним та колективним змістами цього феномену, уточненням експліцитних та імпліцитних ефектів травми, а також обґрунтуванням модальності травми; по-друге, оригінальну методологію оцінки ефектів травми на мікро-, мезо- та макрорівнях, що поєднує методи суб'єктивної самооцінки сімейної історії (нарративний аналіз) та аналітичного проектування кризових проявів травматичного досвіду у вимірах загальної (колективної) ідентичності, соціальних установок та цінностей, інституційних утворень та практик; по-третє, авторську багатофакторну модель соціальної кризи, що оприявнює соціальну динаміку травми та пояснює варіативні траєкторії розвитку суспільства і держави у кількох залежних системах координат.

Далекострочковий макросоціальний прогноз на основі авторської концепції історичного розвитку представила *Валерія Вікторівна Жовтянська* (Жовтянська, 2020). Згідно з цією концепцією, людство закономірно, хоча й не лінійно, рухається до встановлення в усіх державах ліберально-демократичних режимів правління. Передумовою для таких трансформацій, на думку авторки, є розвиток культури мислення, заснованої на

раціональності. Будучи застосованою до соціальних процесів, раціональність надає засоби не лише для їх розуміння, а й цілеспрямованого перетворення, що стає передумовою для розвитку соціальної суб'єктності. Це також стимулює переорієнтацію превалюючої у соціумі системи цінностей на пріоритети людської гідності та свободи і створює запит на такий соціальний устрій, де громадяни матимуть рівні права перед законом і будуть визнаватися єдиним легітимним джерелом влади у державі. Цей запит разом із розвитком соціальної суб'єктності стає запорукою для переходу держав до ліберально-демократичних режимів правління.

З тезою Валерії Вікторівни про закономірне утвердження ліберальної демократії в ході історичного розвитку погодився наступний промовець — головний науковий співробітник відділу психології малих груп та міжгрупових відносин ІСПП НАПН України *Павло Петрович Горностай*. Він дійшов до такого висновку на основі власної концепції колективної травми (Горностай, 2023), з якої, зокрема випливає, що суспільства, які

пропрацювали і подолали травмівні події зі своєї історії, зрештою переходять до ліберально-демократичних режимів правління. Свій прогноз щодо макросоціального майбутнього Павло Петрович доповнив тезою про вкрай високу ймовірність глобального військового конфлікту між країнами, що належать до демократичного та недемократичного табору.

Натомість головний науковий співробітник відділу психології мас і спільнот **Вадим Олександрович Васютинський** висловив думку, що світ майбутнього не передбачає повсемісне утвердження ліберальних демократій, і що в ньому завжди буде баланс і протистояння між різними політичними режимами. Крім того, Вадим Олександрович ознайомив аудиторію з прогнозами на майбутнє, висловленими респондентами в ході його емпіричних досліджень.

Результати власних емпіричних досліджень, у яких, зокрема, було відображено прогнози респондентів на майбутнє, представила також завідувач відділу психології політичної поведінки молоді ІСПП НАПН України **Ірина Віталіївна Остапенко**. Йшлося про фокус-групові опитування студентської молоді, які проводились у 2022-2023 роках.

Завідувач відділу психології малих груп та міжгрупових відносин ІСПП НАПН України **Лідія Георгіївна Чорна**, також спираючись на результати емпіричних досліджень, зосередилась на питанні про те, від чого залежить здатність громадян створювати релевантні соціальні прогнози. На її думку, велике значення тут має знання

історії, неупередженість у своїх висновках, а також відхід від ідеалізованого і самозаспокоїливого сприйняття соціальної дійсності.

Наприкінці учасники висловили думку про актуальність і важливість тематики заходу, а також про широкі перспективи, які відкриває перед соціальним прогнозуванням психологічна наука.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Горностай, П. (2023). *Психологія колективних травм*: монографія. Кропивницький: Імекс-ЛТД. <https://ispp.org.ua/2023/12/26/monografiya-psixologiya-kolektivnix-travm-gornostaj-p-p/>
- Жовтянська, В.В. (2020). *Психологія репрезентацій дійсності*: монографія. Київ: Талком. <http://surl.li/uanvw>
- Інститут соціальної та політичної психології НАПН України. (2024, 2 травня). *Соціальне прогнозування у фокусі психологічної науки (колоквіум), ІСПП НАПН України, 02.05.2024 р.* [Відео]. YouTube. https://youtu.be/watch?v=CFe0ymR_K9g
- Малхазов, О.Р. (2023). Типологія моделей соціально-економічної поведінки українців. *Габітус. Науковий журнал з соціології та психології*, 56, 241-244. <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.56.45>
- Суший, О. (2023). Травма як соціальний діагноз Українського суспільства: Наукова доповідь на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Український соціум: політико-психологічний вимір зміни поколінь». *Проблеми політичної психології*, 14(28). <https://doi.org/10.33120/poppp-Vol14-Year2023-148>

SOCIAL FORECASTING IN THE FOCUS OF PSYCHOLOGICAL SCIENCE

Colloquium of the Institute for Social and Political Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine on May 2, 2024. To the All-Ukrainian Science Festival

Valeria Zhovtianska

DSc in Psychology, Senior Researcher, Head of Department of Methodology for Psychosocial and Political Psychology Research of the Institute for Social and Political Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Abstract. *On May 2, 2024, the Department of Methodology of Psychosocial and Political-Psychological Research of the Institute of Social and Political Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine held a regular colloquium "Social Forecasting in the Focus of Psychological Science". The participants listened to and discussed a series of presentations highlighting the possibilities of making social forecasts based on psychological methodology and outlined the challenges facing social forecasting in wartime. The author identifies the prognostic potential of the typology of models of economic behavior of Ukrainians and the concept of societal dynamics of trauma; substantiates long-term macro-social forecasts based on the author's approaches to the analysis of socio-historical processes; presents social forecasts of Ukrainian citizens, obtained on the basis of empirical research, and analyses the factors of the relevance of such forecasts. The presentations demonstrated the wide possibilities that psychological science can provide for social forecasting. These possibilities include, in particular, the creation of models of the course of social processes, the identification of factors and mechanisms of historical development, and the analysis of prognostic ideas that exist in individual and mass consciousness.*

Keywords: *social forecasting; economic behavior; social dynamics of trauma; historical development; prognostic ideas.*

Дата публікації: 31 травня 2024 р.